

**Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σχεδίου Έκθεσης της
Ελλάδας στην Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων των
ΗΕ σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης κατά των
βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης
ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας¹**

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) μελέτησε το Σχέδιο της 5^{ης} και 6^{ης} Περιοδικής Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (εφεξής Σύμβαση) των ΗΕ.² Το Σχέδιο Έκθεσης απεστάλη στην ΕΕΔΑ από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Γενική Διεύθυνση Νομοθετικού Συντονισμού και Ειδικών Διεθνών Σχέσεων) για γνωμοδότηση με αριθμό πρωτοκόλλου 154937οίκ./11.12.2009, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 1, παρ. 6, περ. (ε) του ιδρυτικού της νόμου 2667/1998, και έχει συνταχθεί μετά από τις σχετικές απαντήσεις αρμόδιων Διευθύνσεων του Υπουργείου Δικαιοσύνης και του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη.

Ι. Σύντομες επεξηγήσεις σχετικά με τη διαδικασία σύνταξης και υποβολής των περιοδικών εκθέσεων στην αρμόδια Επιτροπή των ΗΕ, και συνοπτικό ιστορικό ενασχόλησης της ΕΕΔΑ με ζητήματα

¹ Οι παρατηρήσεις υιοθετήθηκαν ομόφωνα από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στην από 18.02.2010 συνεδρίασή της. Συντάκτες: Χ. Παπαδοπούλου, επιστημονική συνεργάτιδα ΕΕΔΑ, υπό την εποπτεία του καθ. Α. Μανιτάκη, μέλους της ΕΕΔΑ ως εκπροσώπου του ΑΠΘ.

² Υιοθετήθηκε από την Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1984, τέθηκε σε ισχύ το 1987 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1782/1988 (ΦΕΚ Α' 116) συμπεριλαμβανομένης και δήλωσης για τα άρθρα 21 & 22 της Σύμβασης.

που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων.

Μέχρι το 2007, η διαδικασία εξέτασης των εκθέσεων των Κρατών από την Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων, δηλαδή του οργάνου ελέγχου των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει τα συμβαλλόμενα Κράτη στην Σύμβαση (εφεξής ΕκΒ) ήταν η ακόλουθη: μετά την υποβολή της περιοδικής Έκθεσης από το συμβαλλόμενο Κράτος, και πριν την εξέτασή της από την ΕκΒ κατά την Σύνοδο στην διάρκεια της οποίας ήταν προγραμματισμένη η εξέταση της Έκθεσης, η ΕκΒ συνέτασσε έναν κατάλογο ζητημάτων (το λεγόμενο 'list of issues') πάνω στα οποία η αντιπροσωπεία του Κράτους Μέρους εκαλείτο να τοποθετηθεί και να απαντήσει. Αυτός ο κατάλογος συντασσόταν στην βάση ερωτημάτων που προέκυπταν από την ίδια την περιοδική Έκθεση, αλλά και από πληροφορίες και ζητήματα που επισημαίνονταν είτε από μη κυβερνητικές οργανώσεις σχετικές με το από την Σύμβαση προστατευόμενο δικαίωμα, είτε από Εθνικούς Θεσμούς Προστασίας και Προώθησης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, η ΕΕΔΑ είχε κληθεί από την ΕκΒ να συνεισφέρει στην διαμόρφωση αυτού του καταλόγου ζητημάτων κατά την υποβολή και εξέταση της 4^{ης} Περιοδικής Έκθεσης της Ελλάδας το 2004, και είχε ανταποκριθεί σε αυτή την πρόσκληση.³

Στα μέσα του 2007, η ΕκΒ υιοθέτησε νέα διαδικασία σύνταξης και εξέτασης των περιοδικών Εκθέσεων, η οποία άρχισε να εφαρμόζεται το 2009: στο εξής, οι απαντήσεις του Κράτους Μέρους στον κατάλογο ζητημάτων θα αποτελούν την ίδια την περιοδική Έκθεση. Ο κατάλογος συντάσσεται από την ΕκΒ – στη βάση των Καταληκτικών Παρατηρήσεων και Συστάσεων της Επιτροπής μετά από την εξέταση της προηγούμενης περιοδικής Έκθεσης, και αντλώντας από τις πηγές που προαναφέρθηκαν – και το Κράτος Μέρος έχει χρονικό διάστημα ενός έτους να προετοιμάσει και να καταθέσει την απάντηση/περιοδική Έκθεσή του στην ΕκΒ στη Γενεύη. Σύμφωνα με αυτή τη νέα διαδικασία, η ΕκΒ συνέταξε τον κατάλογο ζητημάτων τον Φεβρουάριο

³ Βλ. ΕΕΔΑ, *Έκθεση 2004*, σελ. 571.

του 2009,⁴ και το υπό σχολιασμό Σχέδιο αποτελεί την 5^η και 6^η Περιοδική Έκθεση της Ελλάδας ενώπιον της. Ωστόσο, ας σημειωθεί ότι αυτή τη φορά, η ΕΕΔΑ δεν προσκλήθηκε από την ΕκΒ να συνεισφέρει στην διαμόρφωση του ‘καταλόγου ζητημάτων’ στα οποία απαντά η Ελλάδα.

Μετά από την εξέταση της 4^{ης} περιοδικής Έκθεσης της Ελλάδας,⁵ η ΕκΒ υιοθέτησε σχετικά «Συμπεράσματα και Συστάσεις».⁶ Για τμήμα αυτών των συμπερασμάτων και συστάσεων που κατά την κρίση της ΕκΒ αφορούσαν ζητήματα άμεσης προτεραιότητας, η Επιτροπή ζήτησε από την Ελλάδα να της παράσχει πληροφορίες μέσα σε χρονικό διάστημα ενός έτους. Με μικρή καθυστέρηση (Μάρτιος 2006) η Ελλάδα απέστειλε την απάντησή της στην ΕκΒ.⁷ Ωστόσο, η απάντηση αυτή δεν αποτέλεσε εξαίρεση στον ‘κανόνα’ σύμφωνα με τον οποίο οι εκθέσεις των ελληνικών αρχών περιορίζονται στην παράθεση – και υπογράμμιση της πληρότητας – του σχετικού, κάθε φορά, υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου,⁸ χωρίς να απαντούν ουσιαστικά στα ζητήματα που επισημαίνει το όργανο ελέγχου. Έτσι, στον τωρινό κατάλογο ζητημάτων, επαναλαμβάνονται τα θέματα για τα οποία δεν υπήρξε προηγουμένως επαρκής ενημέρωση ή/και επεξήγηση.

Η ΕΕΔΑ έχει ασχοληθεί επανειλημμένως με ζητήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων, διατυπώνοντας απόψεις και συστάσεις προς τα αρμόδια Υπουργεία.⁹ Ενδεικτικά σημειώνεται η απόφαση για «Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές», της 20.03.2008.¹⁰ Επιπλέον, η ΕΕΔΑ καλείται συστηματικά να συμμετάσχει σε συναντήσεις εργασίας στο πλαίσιο είτε τακτικών, είτε *ad hoc* επισκέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόληψη των

⁴ CAT/C/GRC/Q/5 (16.02.2009).

⁵ CAT/C/61/Add.1 (16.02.2004).

⁶ CAT/C/CR/33/2 (10.12.2004).

⁷ CAT/C/GRC/CO/4/Add.1 (23.03.2006).

⁸ Ενδεικτικά, η απάντηση του 2006 αναφέρεται στην σχεδόν ολοκληρωτική (sic) ενσωμάτωση των αλλοδαπών στο ελληνικό κοινωνικό ιστό, ως αποτέλεσμα του νέου -τότε- νόμου για την νομιμοποίηση των μεταναστών.

⁹ Όλες οι αποφάσεις της ΕΕΔΑ είναι προσβάσιμες μέσω της ιστοσελίδας της, www.nchr.gr.

¹⁰ ΕΕΔΑ, *Έκθεση 2007*, σελ. 209.

βασανιστηρίων (Committee for the Prevention of Torture/CPT)¹¹ στη χώρα. Υπενθυμίζεται ότι τον Ιανουάριο του 2004 η ΕΕΔΑ επεξεργάστηκε και κατέθεσε προς τους αρμόδιους φορείς, πρόταση κύρωσης από την Ελλάδα του *Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων*.¹² Το Πρωτόκολλο (ή OPCAT, όπως έχει διεθνώς καθιερωθεί να αποκαλείται χάριν συντομίας) αποσκοπεί στην ενδυνάμωση της αποτελεσματικής εφαρμογής της Σύμβασης, μέσω της δημιουργίας ενός προληπτικού συστήματος επισκέψεων σε χώρους κράτησης από ένα ανεξάρτητο διεθνές όργανο (την Υπο-Επιτροπή Πρόληψης) και από ανεξάρτητα εθνικά όργανα (Εθνικοί Μηχανισμοί Πρόληψης, ΕΜΠ). Έχει ήδη τεθεί σε ισχύ – στις 22.06.2006 – ενώ 14 χώρες της ΕΕ το έχουν κυρώσει και άλλες 8 το έχουν υπογράψει. Η Ελλάδα είναι μεταξύ των υπολοίπων πέντε.¹³

Με βάση τις διατυπωθείσες θέσεις και αποφάσεις της σχετικά με το υπό εξέταση ζήτημα, η ΕΕΔΑ διατυπώνει τις παρακάτω συνοπτικές παρατηρήσεις που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν για τον εμπλουτισμό του Σχεδίου Έκθεσης.

II. Δομή του Σχεδίου Έκθεσης

Το Σχέδιο Έκθεσης μαρτυρεί μία αξιόλογη προσπάθεια να απαντηθούν τα ερωτήματα που θέτει η ΕκΒ με έναν εμπειριστατωμένο τρόπο. Ωστόσο, ο πλήρης διαχωρισμός των απαντήσεων των δύο Υπουργείων, μειώνει τη συνοχή του κειμένου και, κατά συνέπεια, δεν θα διευκολύνει την

¹¹ Για εκτενή αναφορά στην συνεργασία με την CPT, βλ. ΕΕΔΑ, «Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές», *Έκθεση 2007*, σελ. 209. Η τελευταία έκθεση της CPT για την Ελλάδα δημοσιεύτηκε τον Ιούνιο του 2009, *Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhumane or Degrading Treatment or Punishment from 23 to 28 September 2008*, CPT/Inf (2009) 20, μαζί με την ελληνική απάντηση CPT/Inf (2009) 21. Η τελευταία συνάντηση εργασίας της ΕΕΔΑ με αντιπροσωπεία της CPT πραγματοποιήθηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 2009, κατά τη διάρκεια *ad hoc* επίσκεψης της τελευταίας στη χώρα.

¹² ΕΕΔΑ, «Απόφαση επί του θέματος της πρόληψης των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας μέσω της κύρωσης ετήσια έκθεση ΕΕΔΑ 2003», σελ. 245.

¹³ Για αναλυτικά στοιχεία σχετικά με την κύρωση του Πρωτοκόλλου, βλ. <http://www.appt.ch/content/view/40/82/lang.en/>

Επιτροπή στη διαμόρφωση συνολικής εικόνας για την εφαρμογή της Σύμβασης. Προτιμότερη θα ήταν η απάντηση κατά εγχειρόμενο ζήτημα από την πλευρά και των δύο εμπλεκόμενων Υπουργείων, ακολουθώντας την σειρά του καταλόγου ζητημάτων.

Το συγκεκριμένο Σχέδιο Έκθεσης είναι σημαντικά βελτιωμένο ως προς την παράθεση τόσο ποιοτικών, όσο και ποσοτικών και στατιστικών στοιχείων και πληροφοριών που απουσίαζαν στο παρελθόν. Ωστόσο, η ΕΕΔΑ επαναλαμβάνει την παρατήρηση που αφορά και άλλες ελληνικές εκθέσεις ενώπιον διεθνών μηχανισμών παρακολούθησης της εφαρμογής συμβατικών υποχρεώσεων της χώρας: ότι δηλαδή η μνεία της νομοθεσίας και η παράθεση των δομών που προβλέπονται για την προστασία του κάθε κατά περίπτωση δικαιώματος, είναι απαραίτητο να συνδυάζεται με την ειλικρινή περιγραφή των προκλήσεων που συναντώνται κατά την εφαρμογή των νομοθετικών προβλέψεων στην πράξη, ούτως ώστε να καθίσταται δυνατή τόσο η ακριβής αποτύπωση της πραγματικότητας, όσο και η αναζήτηση λύσεων στις παρατηρηθείσες ελλείψεις είτε του πλαισίου προστασίας, είτε των συναρτημένων με αυτό φορέων και δομών. Η απουσία αυτής της αντιστοίχισης μεταξύ υπάρχοντος πλαισίου και πραγματικότητας-αποτελέσματος της εφαρμογής του, αποτελεί σταθερή επωδό των καταληκτικών παρατηρήσεων όλων των διεθνών μηχανισμών και οργάνων παρακολούθησης των συμβατικών υποχρεώσεων της χώρας.

III. Αναφορικά με το τμήμα του Σχεδίου Έκθεσης που απαντάται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης

A) Διεύθυνση Νομοθετικού Συντονισμού

Ορθώς σημειώνεται η νέα νομοθετική πρόβλεψη¹⁴ στο άρθρο 79 ΠΚ (Περί γενικών κανόνων για τη δικαστική επιμέτρηση της ποινής) για την τέλεση πράξης με ρατσιστικά κίνητρα ως επιβαρυντική περίπτωση. Δεν απαντά, ωστόσο, σε όλο το φάσμα της αντίστοιχης [6 (a), των καταληκτικών

¹⁴ Άρθρο 23 του Ν. 3719/2008 (ΦΕΚ Α' 241)

παρατηρήσεων του 2004] παρατήρησης της ΕκΒ. Επιπλέον, ακριβώς επειδή, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δεν ακολουθείται η σειρά των παρατηρήσεων του καταλόγου δεν είναι απολύτως ευκρινές ποια απάντηση αντιστοιχεί σε τι, ούτε αν έχουν απαντηθεί όλα τα σημεία.

Εύστοχη είναι, επίσης, η σημείωση (αναφορικά με το σημείο 6 (I) των καταληκτικών παρατηρήσεων του 2004) του Ν. 3500/2006 *για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας*.¹⁵ Ο νόμος απαγορεύει την άσκηση βίας κάθε μορφής (άρθρο 2) μεταξύ των μελών της οικογένειας, τροποποιεί το άρθρο 336, παρ. 1 ΠΚ, προκειμένου να τιμωρείται ο βιασμός εντός γάμου και θεσπίζει αυστηρότερες ποινές για ορισμένα ποινικά αδικήματα, όταν συνιστούν ενδοοικογενειακή βία. Αποδέχεται, μάλιστα, την ευρεία έννοια της οικογένειας, δηλαδή εφαρμόζεται και στη συμβίωση ανεξαρτητως γάμου, λαμβάνοντας υπόψη τη σχετική παρατήρηση της ΕΕΔΑ, η οποία είχε εκφράσει την άποψη ότι θα ήταν αποτελεσματικότερο η ενδοοικογενειακή βία να καθιερωθεί για όλα τα εγκλήματα ως επιβαρυντική περίπτωση, ώστε να καλύπτονται όλες οι εκφάνσεις της.¹⁶ Επιπλέον, σχετικά με την αποτελεσματικότητα της ποινικής διαμεσολάβησης που προβλέπει ο Ν. 3500/2006, υπενθυμίζεται ότι η Επιτροπή του ΟΗΕ για την Καταπολέμηση των Διακρίσεων κατά των Γυναικών, στο πλαίσιο εξέτασης της έκθεσης της Ελλάδας,¹⁷ είχε συστήσει στην Ελλάδα την πραγματοποίηση μελετών και την εκ του σύνεγγυς παρακολούθηση ιδίως της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης για τα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας, προκειμένου ο θεσμός να ενισχύει την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών και να μην αφήνει περιθώρια για ατιμωρησία των δραστών.¹⁸ Η ως άνω Επιτροπή είχε, επιπλέον, υπογραμμίσει την σημασία της εκπαίδευσης των δικαστών, ώστε να λαμβάνουν υπόψη τη διάσταση του φύλου. Η ΕΕΔΑ έχει προτείνει τη σύσταση σώματος οικογενειακών κοινωνικών λειτουργών, οι οποίοι θα συνδράμουν σημαντικά κατά την ποινική διαμεσολάβηση και έχει τονίσει ότι μία από τις δυσκολίες, στις οποίες προσκρούει η εφαρμογή

¹⁵ ΦΕΚ Α'232.

¹⁶ ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις σχετικά με το σχέδιο νόμου για την «Αντιμετώπιση της Ενδοοικογενειακής Βίας», *Έκθεση 2006*, σελ. 238.

¹⁷ CEDAW/C/GRC/6 (01.07.2005).

¹⁸ CEDAW/C/GRC/CO/6 (02.02.2007), παρ. 20.

του νόμου και από τους δικαστές, απορρέει από τη μη ένταξη των διατάξεων του νόμου στους αντίστοιχους Κώδικες (ΑΚ, ΠΚ, ΚΠολΔ και ΚΠΔ), όπως επιτάσσει η ασφάλεια δικαίου.¹⁹ Από πλευράς αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας κατά των παιδιών, εύστοχα σημειώνεται ότι στο σχετικό νομοθετικό πλαίσιο προστέθηκε και ο Ν. 3727/2008, κυρωτικός της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης «για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης».²⁰

Σχετικά με την *καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων*, υπενθυμίζεται ότι η ΕΕΔΑ έχει υιοθετήσει εκτεταμένες παρατηρήσεις²¹ επί του κανονιστικού-θεσμικού πλαισίου, αλλά και επί του πλαισίου εφαρμογής, όπως επίσης και σειρά προτάσεων για την ενίσχυση της καταπολέμησης του εγκλήματος αυτού, τον Ιούνιο του 2007. Δεδομένης της μεγάλης έκτασης των παρατηρήσεων και προτάσεων της ΕΕΔΑ, κρίνεται σκόπιμη η χρήση της για τον εμπλουτισμό της ελληνικής απάντησης σχετικά με αυτό το ζήτημα. Πάντως, ορθώς το Σχέδιο Έκθεσης αναφέρεται στα, ομολογουμένως, σημαντικά βήματα που έχουν γίνει στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια για την αντιμετώπιση αυτού του εγκλήματος. Πράγματι, όπως σημειώνεται στο Σχέδιο Έκθεσης, ο κύριος όγκος των διατάξεων για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στην Ελλάδα περιέχεται στο Ν. 3064/2002,²² στο ΠΔ 233/2003²³ που εκδόθηκε σύμφωνα με το άρθρο 12 του προαναφερθέντος, στο Ν. 3386/2005 για την «είσοδο, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια»,²⁴ όπως και – ειδικότερα για τα ανήλικα θύματα εμπορίας, ο Ν. 3692/2008,²⁵ και ο Ν. 3625/2007,²⁶ δηλαδή ο κυρωτικός νόμος του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα

¹⁹ ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 16, σελ. 241-242.

²⁰ ΦΕΚ Α' 257.

²¹ ΕΕΔΑ, «Θέσεις και προτάσεις στο θέμα της εμπορίας ανθρώπων – Η κατάσταση στην Ελλάδα», *Έκθεση 2007*, σελ. 105.

²² Ν. 3064/2002 (ΦΕΚ Α' 248). Βλ. ΕΕΔΑ, «Κρίσεις για το σχέδιο νόμου για την «καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγή στα θύματα των πράξεων αυτών», *Έκθεση 2002*, σελ. 93.

²³ ΦΕΚ Α' 204.

²⁴ ΦΕΚ Α' 212. Βλ. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του Ν. 3386/2005 «Είσοδος, και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια», *Έκθεση 2005*, σελ. 143.

²⁵ ΦΕΚ Α' 173.

²⁶ ΦΕΚ Α' 290.

Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία.²⁷ Ορθότερο θα ήταν να επισημανθούν στο ίδιο σημείο του Σχεδίου Έκθεσης (και όχι στο δεύτερο τμήμα που έχει συνταχτεί από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη) και οι ρυθμίσεις του Ν. 3536/2007²⁸ (*ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης*), σύμφωνα με τις οποίες (άρθρο 11, παρ. 3) τα αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας ανθρώπων δεν απελαύνονται και τυχόν απόφαση απέλασης αναστέλλεται. Καλώς σημειώνεται και η αναθεώρηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την καταπολέμηση του trafficking, όπως και όλα τα σχετικά με τη συμμετοχή σε περιφερειακές επιχειρησιακές ασκήσεις, και την επιμόρφωση των επαγγελματικών ομάδων που ενδέχεται να έλθουν σε επαφή με, ενήλικα ή ανήλικα, θύματα εμπορίας. Η ΕΕΔΑ έχει ήδη επισημάνει ορισμένα προβληματικά σημεία τα οποία έχουν αναδειχθεί στην πράξη, όπως π.χ. την ανεπάρκεια του ενός μηνός περίσκεψης του θύματος ή την ενεργοποίηση του συστήματος προστασίας μαρτύρων, μόνο όταν υπάρχουν ενδείξεις για εμπλοκή κυκλώματος οργανωμένου εγκλήματος. Χρειάζεται πληρέστερο και ταχύτερο σύστημα προστασίας μαρτύρων, ώστε να μη φοβούνται τα θύματα εμπορίας ανθρώπων να καταθέσουν. Και για αυτά τα σημεία, η ΕΕΔΑ παραπέμπει στις εκτεταμένες της παρατηρήσεις για όλες της πτυχές της εφαρμογής της νομοθεσίας και της λειτουργίας των πολιτικών anti-trafficking στην πράξη, στην προαναφερθείσα σχετική απόφασή της.

Για τη συμπλήρωση της θεσμικής θωράκισης για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, υπενθυμίζεται ότι η ΕΕΔΑ έχει προτείνει στην πολιτεία την επικύρωση του Συμπληρωματικό Πρωτοκόλλου των ΗΕ για την εμπορία ανθρώπων (UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing

²⁷ Βλ. και ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί της 3^{ης} Περιοδικής Έκθεσης σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC)», *Ετήσια Έκθεση 2008*, σελ. 42.

²⁸ ΦΕΚ Α' 42.

the UN Convention against Transnational Organized Crime)²⁹ και την Σύμβαση του ΣτΕυρ κατά της Εμπορίας Ανθρώπων (Convention against Trafficking in Human Beings).³⁰

Σημειώνεται ότι, αν και το Σχέδιο Έκθεσης δεν απαντά στο ερώτημα της ΕκΒ (article 2, par. 1 του καταλόγου ζητημάτων) σχετικά με την εφαρμογή του Ν. 3226/2004 για την παροχή νομικής βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος, η ΕΕΔΑ έχει διατυπώσει σχετικές παρατηρήσεις ήδη από το 2003.³¹

Στο ερώτημα της ΕκΒ αν η νομοθεσία και τα διοικητικά μέτρα που υιοθέτησε η χώρα για την αντιμετώπιση της απειλής της τρομοκρατίας έχει επηρεάσει στην πράξη την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το Σχέδιο Έκθεσης απαντά με έναν μάλλον κατηγορηματικό τρόπο – αφού αναφερθεί στους σχετικούς νόμους (Ν. 3251/2004,³² Ν. 3691/2008³³) και στο διορισμό Εισαγγελέα στην θέση Εθνικού Ανταποκριτή για θέματα τρομοκρατίας, όπως προβλέπει η Απόφαση 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου της ΕΕ της 20.09.2005 – πως η νομοθεσία εφαρμόζεται με σεβασμό στις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έτσι όπως αυτά ορίζονται στις διεθνείς Συνθήκες που δεσμεύουν τη χώρα. Δεδομένου ότι η όλη προβληματική της εξισορρόπησης μεταξύ δικαιωμάτων και ασφάλειας απασχολεί έντονα τις έννομες τάξεις τουλάχιστον των Κρατών που επιθυμούν να λογίζονται ως θεσμικά ανεπτυγμένα, και προκαλεί, τουλάχιστον, ζωντανές συζητήσεις και τοποθετήσεις, θα ήταν, ίσως, προτιμότερο το Σχέδιο Έκθεσης να διστάζει λιγότερο να αποτυπώσει τα προβλήματα που ενδεχομένως αντιμετωπίζει η χώρα, στον κρίσιμο αυτό τομέα για τα δικαιώματα. Θα μπορούσε, δηλαδή, να

²⁹ A/RES/55/25. Υπογράφηκε από την Ελλάδα στις 13.11. 2000.

³⁰ Υπογράφηκε από την Ελλάδα στις 17.11.2005. Η ΕΕΔΑ έχει προτείνει την επικύρωσή της ήδη από το 2005, βλ. «Απόφαση της ΕΕΔΑ για κατάθεση πρότασης προς τις αρμόδιες αρχές για την επικύρωση: α) της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για ανάληψη δράσης κατά της εμπορίας ανθρώπων, και β) του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, σχετικά με την πώληση παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία», *Έκθεση 2005*, σελ. 273.

³¹ ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου για την παροχή νομικής βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος», *Έκθεση 2003*, σελ. 181.

³² ΦΕΚ Α' 127, «Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, τροποποίηση του Ν. 2928/2001για τις εγκληματικές οργανώσεις».

³³ ΦΕΚ Α' 166, «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας».

αποτυπώνεται στην ελληνική απάντηση η επίγνωση των προκλήσεων και των κινδύνων για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και η αντίστοιχη εγρήγορη – από την πλευρά της πολιτείας – ως προς την διερεύνηση τυχόν καταχρήσεων (και την κατάληξη αυτών των διερευνήσεων).

Υπενθυμίζεται ότι Η ΕΕΔΑ έχει τοποθετηθεί, με σειρά αποφάσεών της³⁴ για θέματα σχετικά με την νομοθεσία και τις εξελίξεις περί τρομοκρατίας και αντιμετώπισής της στην Ελλάδα και τον διεθνή χώρο.

Β) Γενική Διεύθυνση Σωφρονιστικής Πολιτικής

Καλώς σημειώνονται, αν και όχι τόσο λεπτομερειακά όσο ζητείται, ορισμένα στατιστικά στοιχεία για τους κρατούμενους στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας. Ωστόσο, ελλείψεις και μάλλον συγκεχυμένες είναι οι απαντήσεις στα υπόλοιπα ζητήματα του καταλόγου. Και πάλι, η διατύπωση των απαντήσεων δίνει την εικόνα ότι οι προβλέψεις του Σωφρονιστικού Κώδικα εφαρμόζονται απρόσκοπτα. Πολύ, όμως, απέχει αυτή η εικόνα από την πραγματικότητα, και αυτό είναι σε θέση να το γνωρίζει η ΕκΒ, συγκεντρώνοντας αδιάψευστα στοιχεία από πολλές πηγές και από εκθέσεις εγχώριων και διεθνών οργάνων.

Η ΕΕΔΑ έχει συντάξει εκτενή έκθεση για τα «δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές»³⁵ με σειρά προτάσεων για την βελτίωση του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας, σε θεσμικό και οργανωτικό επίπεδο. Στις προτάσεις άμεσης εφαρμογής και επείγοντος χαρακτήρα, η ΕΕΔΑ έχει συμπεριλάβει και την *επιτακτική*

³⁴ Βλ. ενδεικτικά, ΕΕΔΑ, «Προτάσεις για το σχέδιο νόμου «Τροποποίηση διατάξεων του ΠΚ και του ΚΠοινΔικ και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων», *Έκθεση 2001*, σελ. 157, «Παρατηρήσεις επί των από 09.04.2003 σχεδίων συμφωνιών ΕΕ-ΗΠΑ σχετικά με την έκδοση και την αμοιβαία δικαστική συνδρομή», *Έκθεση 2003*, σελ. 143, «Παρατηρήσεις επί του Ν. 3251/2004 «Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, τροποποίηση του Ν. 2928/2001 για τις εγκληματικές οργανώσεις», *Έκθεση 2004*, σελ. 237, «Ψήφισμα σχετικά με τις παράνομες πτήσεις μυστικών υπηρεσιών ξένων κρατών στην Ελλάδα και με την απαγωγή και ανάκριση Πακιστανών μεταναστών», *Έκθεση 2005*, σελ. 165, «Παρατηρήσεις και προτάσεις επί της εφαρμογής του Ν. 3251/2004», *Έκθεση 2006*, σελ. 161, «Απόφαση σχετικά με την ενδεχόμενη ελληνική εμπλοκή στις έκνομες πτήσεις της CIA», *Έκθεση 2007*, σελ. 83.

³⁵ Όπ.π. υποσ. 11.

ανάγκη εποπτείας και ελέγχου των φυλακών από ανεξάρτητους θεσμικούς φορείς, ζήτημα το οποίο εγείρει και αυτή τη φορά η ΕΚΒ στον κατάλογο ζητημάτων χωρίς, ωστόσο, να πάρει καμία απάντηση. Η ΕΕΔΑ είχε ακόμα τονίσει την ανάγκη να αλλάξει ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται και αντιδρά η ελληνική διοίκηση στις επαναλαμβανόμενες συστάσεις των διεθνών οργάνων, όπως και στις παρατηρήσεις της ίδιας της ΕΕΔΑ. Είχε επίσης συστήσει το συντονισμό των απαντήσεων μεταξύ των αρμόδιων Υπουργείων και φορέων ώστε να υπάρχει πλήρης και σαφής παρουσίαση της εικόνας της ελληνικής πραγματικότητας. Είχε, ακόμα, επισημάνει αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα, πως κεντρικό πρόβλημα συνιστά το γεγονός ότι σειρά διατάξεων τόσο της ποινικής νομοθεσίας, όσο και του σωφρονιστικού κώδικα, μένουν ανενεργές κυρίως λόγω έλλειψης υποδομών, υλικών πόρων, στελέχωσης και σωστής διοικητικής οργάνωσης.

Στο Σχέδιο Έκθεσης, σχετικά με τα μέτρα αποσυμφόρησης των φυλακών, ορθώς αναφέρεται ο Ν. 3727/2008, που εναρμονίζει την ελληνική νομοθεσία με την απόφαση-πλαίσιο 2004/757/ΔΕΥ του Συμβουλίου της ΕΕ και τροποποιεί και συμπληρώνει κάποιες διατάξεις του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά.³⁶ Τα μέτρα αποσυμφόρησης, η δυνατότητα μετατροπής της ποινής για ορισμένα αδικήματα σε χρηματική ή σε κοινωνική εργασία και η ταυτόχρονη μείωση του ποσού της μετατροπής για κάθε ημέρα φυλάκισης, η υπό προϋποθέσεις απόλυση κρατουμένων που εκτίουν ποινή φυλάκισης για πλημμελήματα, η μείωση των ανώτατων ορίων προσωρινής κράτησης, η συγχώνευση πειθαρχικών ποινών κ.ά. κινήθηκαν προς τη σωστή κατεύθυνση. Ωστόσο, όπως είχε επισημάνει η ΕΕΔΑ, η εφάπαξ εφαρμογή τους δεν θα επιλύσει το πρόβλημα μακροπρόθεσμα. Μέχρι σήμερα, δεν επιβεβαιώθηκε στην πράξη η απόλυση μεγάλου αριθμού κρατουμένων, όπως αρχικά αναμενόταν.

Το Σχέδιο Έκθεσης δεν αναφέρει το Ν. 3772/2009³⁷ («Μεταρρυθμίσεις στην οργάνωση της ιατροδικαστικής υπηρεσίας, στη

³⁶ ΦΕΚ Α' 257. Η ΕΕΔΑ είχε προσκληθεί στη Βουλή, προκειμένου να διατυπώσει τις απόψεις της επί του Σ/Ν.

³⁷ ΦΕΚ Α' 112.

θεραπευτική μεταχείριση χρηστών ναρκωτικών ουσιών και άλλες διατάξεις»), και το Ν. 3811/2009³⁸ («Αποζημίωση των θυμάτων εγκλημάτων βίας από πρόθεση και άλλες διατάξεις»), των οποίων οι περί σωφρονιστικού διατάξεις κείνται προς τη σωστή κατεύθυνση, εάν ιδωθούν ως μία επιπλέον δέσμη μέτρων που θα ακολουθηθεί από άλλες, με αυστηρό χρονοδιάγραμμα.³⁹ Ο νόμος αυτός προβλέπει: α) την ένταξη των Ειδικών Θεραπευτικών Καταστημάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης στο ΕΣΥ (άρθρο 13), β) τη δυνατότητα υφ' όρων απόλυσης για περιπτώσεις καταδικασθέντων, οι οποίοι αδυνατούν να καταβάλουν το ποσό της μετατραπείας ποινής τους (άρθρο 14, παρ. 1), γ) τη δυνατότητα μετατροπής της ποινής (έως πενταετούς κάθειρξης) σε χρηματική, με βάση ωστόσο το κριτήριο του χρόνου καταδίκης, το οποίο δεν συνάδει με την αρχή της ισότητας (άρθρο 14, παρ. 2), δ) τροποποίηση των ποσοτήτων κατεργασμένης (από 2,5 σε 5 γρ.) και ακατέργαστης (από 20 σε 50 γρ.) κάνναβης ως προς το τεκμήριο προσωπικής χρήσης (άρθρο 15), ε) τη δυνατότητα μετατροπής της ποινής που εκτίουν μητέρες παιδιών μέχρι πέντε ετών της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε κοινωφελή εργασία (άρθρο 16). Επίσης, τα μέτρα ρυθμίζουν ζητήματα σχετικά με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, τη σύνθεση των συμβουλίων και τον τρόπο επιλογής προσωπικού, καθώς και την ενίσχυση του ρόλου του δικαστικού λειτουργού σε ζητήματα άδειας των κρατούμενων. Με το άρθρο 20, παρ. 1 προβλέπεται η δημιουργία ενός νέου τρίτου (Γ') τύπου καταστήματος κράτησης για τους κρατούμενους που εκτίουν ποινή ισόβιας κάθειρξης ή πρόσκαιρης κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών και θεωρούνται ιδιαίτερος επικίνδυνος. Θετική εξέλιξη συνιστά η ρύθμιση του άρθρου 20, παρ. 2, η οποία προβλέπει τη δυνατότητα επίσκεψης των φυλακών, κατόπιν ειδοποίησης, από τη Διακομματική Επιτροπή της Βουλής και το Συνήγορο του Πολίτη. Στο ίδιο πλαίσιο, όπως έχει ήδη σημειωθεί, η ΕΕΔΑ έχει προτείνει την επικύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ, η οποία θεσπίζει εθνικό μηχανισμό πρόληψης.

³⁸ ΦΕΚ Α' 231.

³⁹ Η ΕΕΔΑ έχει γνωμοδοτήσει για το (τότε) ΣχΝ του 3772/2009, τον Ιούνιο του 2009 (βλ. ιστοσελίδα).

Γενικότερα, για την κατασκευή νέων φυλακών και τη βελτίωση των υπαρχουσών, τις οποίες αναφέρει το Σχέδιο Έκθεσης, η ΕΕΔΑ θεωρεί πως είναι αναγκαίες και ευπρόσδεκτες, αλλά θα πρέπει να συνοδεύονται από ουσιαστικά μέτρα για τη μείωση του αριθμού αυτών που εισέρχονται σε αυτές και να εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ορθολογικής αντιμετώπισης του εγκλήματος. Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι το χτίσιμο νέων φυλακών ως μονομερούς πρακτική, απλώς μεταθέτει σε μεταγενέστερο χρόνο τα προβλήματα του υπερπληθυσμού και των κακών συνθηκών διαβίωσης, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένα και με το βαθμό απόλαυσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τους κρατούμενους.

Το Σχέδιο Έκθεσης αναφέρεται αρκετά αναλυτικά στις εξελίξεις αναφορικά με το ΝΠΙΔ «Επάνοδος»⁴⁰ που έχει ως αποστολή την διευκόλυνση της ενσωμάτωσης των αποφυλακισμένων στην κοινωνία. Η ΕΕΔΑ έχει ήδη υπογραμμίσει την ανάγκη ενίσχυσης της μετασφρονιστικής μέριμνας και της υποστήριξης, με κάθε τρόπο, της οργάνωσης, στελέχωσης και αποτελεσματικής λειτουργίας της «Επανάδο», αλλά οι μέχρι σήμερα πληροφορίες της είναι ότι η πραγματικότητα υπολείπεται κατά πολύ της περιγραφής στο Σχέδιο Έκθεσης. Θα μπορούσε, ίσως, η ελληνική απάντηση να περιλαμβάνει, στο σημείο αυτό, συνοπτικές πληροφορίες για τις δράσεις της κοινωνίας των πολιτών στον τομέα της μετασφρονιστικής μέριμνας.

Τέλος, η ΕΕΔΑ παρατηρεί πως το Σχέδιο Έκθεσης δεν περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τις καταγγελίες περί κακομεταχείρισης στις φυλακές, περί της διερεύνησης αυτών, όπως και περί της πειθαρχικής και ποινικής αντιμετώπισης των ενόχων, όπως ζητείται στον κατάλογο ζητημάτων. Με δεδομένες τις καταδίκες της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για υποθέσεις κακομεταχείρισης (παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ) ή/και παραβιάσεις άλλων δικαιωμάτων

⁴⁰ Συστάθηκε με το ΠΔ 300/2003 (ΦΕΚ Α' 256), ενώ με την υπ' αριθμ. 121210/2007 απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης (ΦΕΚ 456/29-10-2007, τ. Υ.Ε.Θ.Ο.Δ.Φ. & Ε.Δ.Τ) συγκροτήθηκε το ΔΣ, με πρόεδρο τον καθ. Ν. Κουράκη.

κρατουμένων από σωφρονιστικές ή αστυνομικές αρχές,⁴¹ ασφαλώς η ΕκΒ θα ήθελε να ενημερωθεί για τυχόν προσπάθειες της χώρας για πρόληψη και τιμωρία των ενόχων.

IV. Αναφορικά με το τμήμα του Σχεδίου Έκθεσης που απαντάται από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη

Στο Σχέδιο Έκθεσης εκτίθενται εξαντλητικά οι νομοθετικές και διοικητικές προβλέψεις που αφορούν την πρόληψη και την τιμωρία περιστατικών βάνανσης συμπεριφοράς αστυνομικών απέναντι σε πολίτες. Ειδικότερα, ορθώς περιγράφεται αναλυτικά το περιεχόμενο του ΠΔ 120/2008 το οποίο τροποποιεί το πειθαρχικό δίκαιο του αστυνομικού προσωπικού.⁴² Το άρθρο 10 (περ. (γ) της παρ. 1) ορίζει μεταξύ των παραπτώματων που επισύρουν ποινή απόταξης τις πράξεις που συνιστούν βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά το άρθρο 137Α ΠΚ, ενώ η βάνανση συμπεριφορά προς πολίτες, εφόσον δεν εμπίπτει στην ως άνω περίπτωση, επισύρει ποινή αργίας με απόλυση. Η εξέταση των πειθαρχικών παραπτώματων που φέρονται ότι τελέσθηκαν από αστυνομικούς σε βάρος πολιτών, προηγείται της εξέτασης των άλλων πειθαρχικών παραπτώματων (άρθρο 23). Για τη διασφάλιση ταχείας και αντικειμενικής διερεύνησης της υπόθεσης, προβλέπεται προθεσμία δύο μηνών για την περάτωση της ένορκης διοικητικής εξέτασης, η οποία διεξάγεται στις περιπτώσεις βασανιστηρίων από αξιωματικό άλλης υπηρεσίας (με δυνατότητα παράτασης δύο μηνών) (άρθρο 26).

Το Σχέδιο Έκθεσης ενημερώνει για τη διάθεση ειδικού φυλλαδίου για τα δικαιώματα των κρατουμένων που συμπεριλαμβάνει ειδική φόρμα κατάθεσης έγγραφου παραπόνου. Κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστεί εάν τα εκτυπωθέντα πληροφοριακά φυλλάδια αναρτήθηκαν σε εμφανή σημεία των

⁴¹ Βλ. Ενδεικτικά, *Dougoz v. Greece*, Judgment of 06 March 2001, *Peers v. Greece*, Judgment of 19 April 2001, *Kaja v. Greece*, Judgment of 27 October 2006, *Serifis v. Greece*, Judgment of 02 November 2006, *Bekos and Koutropoulos v. Greece*, Judgment of 13 March 2006, *Zelilof v. Greece*, Judgment of 24 May 2007, *Alsayed v. Greece*, Judgment of 18 January 2007.

⁴² ΦΕΚ Α' 182.

χώρων κράτησης και αν χρησιμοποιούνται στην πράξη από τους κρατούμενους.

Το Σχέδιο αναφέρει σειρά διαταγών και εγκυκλίων που αφορούν σε θέματα συμπεριφοράς της αστυνομίας και που αποστέλλονται σε όλα τα Αστυνομικά Τμήματα σχετικά με την ομόφωνη καταδίκη της Ελλάδας, στις 5 Ιουλίου, από το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Celniku*,⁴³ σχετικά με την παραβίαση της υποχρέωσης ταχείας και αμερόληπτης διερεύνησης από τις αρμόδιες αρχές της καταγγελίας κακομεταχείρισης του προσφεύγοντος (άρθρο 2, παρ. 3 σε συνδυασμό με άρθρο 7 ΔΣΑΠΔ), στην οποία κατέληξε η Επιτροπή του Συμφώνου στην αναφορά *Καλαμιώτης κ. Ελλάδας*,⁴⁴ αλλά και σχετικά με όλες τις καταδικές της Ελλάδας για υποθέσεις αστυνομικής βίας. Σχετικά με το ζήτημα της «χρήσης βίας και όπλων από δημόσια δύναμη», η ΕΕΔΑ παραπέμπει στην ομότιτλη απόφασή της του 2001, όπως και στις παρατηρήσεις της επί του σχετικού ΣχΝ του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης του 2002.⁴⁵

Αναφορικά με τα «γενικά ζητήματα αστυνόμευσης», το Σχέδιο Έκθεσης σημειώνει πως το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ δίνει μεγάλη σημασία στο σεβασμό των δικαιωμάτων, την ίση μεταχείριση των κρατουμένων ανεξαρτήτως φύλου, εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, θρησκείας κλπ, και την τήρηση ικανοποιητικών συνθηκών κράτησης στα αστυνομικά κρατητήρια. Αυτή, όμως, η αξιολόγηση απέχει πολύ από τις περιγραφές εκθέσεων και τις διαπιστώσεις αρμόδιων εγχώριων και διεθνών θεσμικών οργάνων και οργανώσεων. Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει ότι μέσα στο 2009 το ΕΔΔΑ εξέδωσε δύο καταδικαστικές αποφάσεις για παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ (απαγόρευση βασανιστηρίων), λόγω της μακροχρόνιας παραμονής

⁴³ *Celniku v. Greece*, Judgment of 5 July 2007. Η Ελλάδα, κατά το ΕΔΔΑ, παραβίασε δύο φορές το άρθρο 2 (δικαίωμα στη ζωή) της ΕΣΔΑ, τόσο στο ουσιαστικό μέρος (αστυνομικός πυροβόλησε και σκότωσε τον τότε 20χρονο Αλβανό μετανάστη Gentjan Celniku) όσο και στο διαδικαστικό μέρος (δεν έγινε αποτελεσματική ανάκριση για το θανάσιμο πυροβολισμό).

⁴⁴ *Communication 1486/2006 by Andreas Kalamiotis against Greece*, CCPR/C/93/D/1486/2006 (05.08.2008).

⁴⁵ Μετέπειτα Ν. 3169/2003 (ΦΕΚ Α' 189). Βλ. ΕΕΔΑ, «Προτάσεις για το νομικό πλαίσιο χρήσης βίας και όπλων από δημόσια δύναμη», *Έκθεση 2001*, σελ. 105, «Κρίσεις για το σχέδιο νόμου για την «Οπλοφορία, τη χρήση όπλων από αστυνομικούς και την εκπαίδευσή τους σ'αυτά», *Έκθεση 2002*, σελ. 223.

κρατουμένων σε αστυνομικά κρατητήρια.⁴⁶ Η ΕΕΔΑ παραπέμπει στο από 11.05.2007 πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη, για το ανεπίτρεπτο της επί μακρόν παραμονής ποινικών κρατουμένων σε αστυνομικά κρατητήρια.⁴⁷

Το Σχέδιο Έκθεσης παραλείπει να απαντήσει στην ερώτηση της ΕκΒ αναφορικά με τα μέτρα που έλαβε η χώρα για την παύση των φαινομένων κακομεταχείρισης Ρομά από αστυνομικούς κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων αναγκαστικών εξώσεων και την τιμωρία των υπευθύνων. Ωστόσο, η στάση της αστυνομίας απέναντι στους Τσιγγάνους έχει κατ' επανάληψη αποτελέσει αντικείμενο επικρίσεων οργανισμών προστασίας των δικαιωμάτων και αρκετών καταδικών της Ελλάδας από διεθνείς δικαιοδοτικούς μηχανισμούς.⁴⁸ Η ειδική έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για την «Πειθαρχική/διοικητική διερεύνηση καταγγελιών εναντίον αστυνομικών υπαλλήλων», αποτυπώνει ανεπαρκή διερεύνηση καταγγελιών για χρήση βίας από αστυνομικούς σε βάρος Τσιγγάνων.⁴⁹ Σημειώνεται πως έντονη ανησυχία για τα περιστατικά χρήσης αδικαιολόγητης βίας σε Τσιγγάνους από την αστυνομία, για τη μη επαρκή διερεύνηση αυτών των περιστατικών και για την επιείκεια των δικαστών στις λίγες περιπτώσεις που έχουν φτάσει στη δικαιοσύνη, με αποτέλεσμα ένα καθεστώς ουσιαστικής ατιμωρησίας, έχει εκφράσει και η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.⁵⁰

Το Σχέδιο αναφέρει λεπτομερή στατιστικά στοιχεία (όπως ζητείται από την ΕκΒ) για περιστατικά χρήσης πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς, για καταγγελίες κακομεταχείρισης κρατουμένων ή πολιτών (επεξεργασμένα με βάση την εθνική ή εθνοτική προέλευση των ατόμων που υπέστησαν την

⁴⁶ *Siasios and Others v. Greece*, Judgment of 4 June 2009, *Shuvaev v. Greece*, Judgment of 29 October 2009.

⁴⁷ Συνήγορος του Πολίτη, *Παραμονή «ποινικών κρατουμένων» σε αστυνομικά κρατητήρια*, (Αθήνα, Μάιος 2007) <http://www.synigoros.gr/pdfs/30_10_porisma_paramoni_poinikwn_kratoumenwn.pdf>.

⁴⁸ Ενδεικτικά αναφέρονται οι σχετικές παρατηρήσεις των: Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Concluding Observations: Greece*, CERD/C/GRC/CO/16-19 (14.09.2009), παρ. 13, European Commission against Racism and Intolerance, *Έκθεση για την Ελλάδα (τέταρτος κύκλος επνηρήρησης)*, CRI(2009)31, (15.09.2009), παρ. 172-179, European Committee of Social Rights, *Conclusions XVIII-1 (Greece) Articles 1, 12, 13, 16 and 19 of the Charter*, 2006, σελ. 13-14.

⁴⁹ Συνήγορος του Πολίτη, *Πειθαρχική-διοικητική διερεύνηση καταγγελιών εναντίον αστυνομικών υπαλλήλων*, (Αθήνα, Ιούλιος 2004) <<http://www.synigoros.gr/reports/astinomikoi.pdf>>.

⁵⁰ Human Rights Committee, *Concluding Observations: Greece*, CCPR/CO/83/GRC (25.04.2005).

κακομεταχείριση), για τα περιστατικά των οποίων η διερεύνηση ολοκληρώθηκε ή εκκρεμεί, και για τις πειθαρχικές ή/και ποινικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν. Η ΕΕΔΑ επισημαίνει πως η ΕΛ.ΑΣ οφείλει να διενεργεί με συνέπεια, αυστηρή και σε βάθος διερεύνηση όλων των αιτιάσεων σε βάρος αστυνομικών για κακομεταχείριση πολιτών και να επιβάλλει τις δέουσες κυρώσεις στους υπευθύνους. Μετά και από τις εξαγγελίες του νυν Υπουργού Προστασίας του Πολίτη για εκ νέου αλλαγές στο Πειθαρχικό Δίκαιο των αστυνομικών και τη δημιουργία Γραφείων Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας της ΕΛ.ΑΣ., η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει την πρόσφατη «Γνώμη» του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του ΣτΕυρ, Thomas Hammarberg, «σχετικά με την ανεξάρτητη και αποτελεσματική διερεύνηση καταγγελιών εναντίον της Αστυνομίας».⁵¹ Σε συνάρτηση με την αναφορά του Σχεδίου Έκθεσης στην εκπαίδευση-επιμόρφωση των αστυνομικών στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (και ειδικά στην απαγόρευση των βασανιστηρίων), και τις εξαγγελίες για τομέες στην εκπαίδευση των αστυνομικών που προωθεί το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, η ΕΕΔΑ εφιστά την προσοχή του Υπουργείου στην ανάγκη ριζικής παρέμβασης στον καταφανώς πλημμελή και μη αποτελεσματικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης αυτής. Στο πλαίσιο αυτό, το 2008 η ΕΕΔΑ κατέθεσε στο (τότε) Υπουργείο Δημόσιας Τάξης πρόταση για την εκπόνηση ενός προγράμματος εκπαίδευσης των μελών του αστυνομικού σώματος στα ανθρώπινα δικαιώματα, απαραίτητη βάση της οποίας συνιστά η αποδοχή εκ μέρους των εκπαιδευόμενων των προβληματικών επιδόσεων του Σώματος στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το Σχέδιο Έκθεσης, σε απάντηση σχετικού ερωτήματος της ΕκΒ, περιγράφει αναλυτικά το πλαίσιο που αφορά τις διαδικασίες υποδοχής και διαμονής παράνομα εισερχομένων αλλοδαπών. Ωστόσο, κάποιοι κατηγορηματικοί χαρακτηρισμοί (πχ. «οι μετανάστες και αιτούντες άσυλο αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερη ευαισθησία που παραδοσιακά δείχνει η Ελλάδα απέναντι σε ευάλωτες ομάδες όπως ανηλίκους, γυναίκες κλπ») που

⁵¹ *Opinion of the Commissioner for Human Rights concerning Independent and Effective Determination of Complaints against the Police*, CommDH(2009)4, 12 March 2009.

χρησιμοποιούνται, καλό θα ήταν να αποφεύγονται. Πάντως, σε γενικές γραμμές, η περιγραφή του πλαισίου προστασίας ειδικά για τα παιδιά, είναι ιδιαίτερα πλήρης και απαντά στα περισσότερα των ζητημάτων που εγείρει η ΕκΒ. Στην περιγραφή της ισχύουσας κατάστασης και του νομοθετικού πλαισίου (Ν. 3386/2005,⁵² ΠΔ 220/2007,⁵³ Ν. 3536/2007,⁵⁴ ΠΔ 167/2008,⁵⁵ ΠΔ 81/2009⁵⁶) για τη ρύθμιση θεμάτων σχετικά με την παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια και τη διαδικασία χορήγησης ασύλου, το Σχέδιο Έκθεσης αναφέρει ότι η Αστυνομία λαμβάνει υπόψη της, μεταξύ άλλων, και τις παρατηρήσεις και συστάσεις της ΕΕΔΑ αναφορικά με την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων.⁵⁷ Πράγματι, το άρθρο 12 ΠΔ 90/2008⁵⁸ και το άρθρο 30 ΠΔ 96/2008⁵⁹ λαμβάνουν υπόψη αρκετές από τις παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ καθορίζοντας τη διαδικασία εξέτασης του αιτήματος ασύλου και τα ζητήματα εκπροσώπησης και διαμονής των ασυνόδευτων παιδιών μετά τη χορήγηση διεθνούς προστασίας. Ωστόσο, όπως σημείωσε πρόσφατα η ΕΕΔΑ στις παρατηρήσεις της στο Σχέδιο της αρχικής Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, σε σχέση με την ανάμιξη παιδιών σε ένοπλη σύρραξη,⁶⁰ από πολλές έγκυρες πηγές υπάρχουν πληροφορίες και περιγραφές ενός τοπίου τουλάχιστον

⁵² ΦΕΚ Α' 212.

⁵³ ΦΕΚ Α' 251. Το εν λόγω ΠΔ ενσωμάτωσε την Οδηγία 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιανουαρίου 2003 σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη.

⁵⁴ ΦΕΚ Α' 42.

⁵⁵ ΦΕΚ Α' 223, Συμπλήρωση ΠΔ 131/2006, «Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης».

⁵⁶ ΦΕΚ Α' 99, Τροποποίηση ΠΔ 90/2008 «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα».

⁵⁷ ΕΕΔΑ, «Προτάσεις σχετικά με το ζήτημα των ασυνόδευτων ανηλίκων», *Έκθεση 2006*, σελ. 151.

⁵⁸ ΦΕΚ Α' 132, Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου της 1^{ης} Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα.

⁵⁹ ΦΕΚ Α' 158, Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου της 29^{ης} Απριλίου 2004 για τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους.

⁶⁰ Ν. 3080/2002 (ΦΕΚ Α' 312). Βλ. ιστοσελίδα ΕΕΔΑ.

προβληματικού και ανησυχητικού, όσον αφορά το όλο πλαίσιο διαχείρισης του ζητήματος της παράτυπης μετανάστευσης και της διαδικασίας χορήγησης άσυλου σε αυτούς που το ζητούν, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών μεταναστών και αιτούντων άσυλο. Αξιόπιστοι οργανισμοί και φορείς, όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και το Human Rights Watch,⁶¹ έχουν δημοσιεύσει μελέτες και έχουν κάνει δηλώσεις αναφορικά με την μεταχείριση των ασυνόδευτων παιδιών, που μαρτυρούν πως το όλο θέμα χρήζει τουλάχιστον περαιτέρω διερεύνησης. Σύμφωνα με στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας, το 2008, το Λιμενικό Σώμα κατέγραψε την είσοδο 2.648 ασυνόδευτων ανηλίκων, όμως πιστεύεται ότι πολλοί περισσότεροι έχουν εισέλθει στη χώρα χωρίς να εντοπιστούν. Η Ελλάδα, παρά τους ισχυρισμούς των αρμόδιων αρχών, δεν διαθέτει διαδικασίες για την αξιολόγηση των ιδιαίτερων αναγκών και του βέλτιστου συμφέροντος αυτών των παιδιών.

Ενδεικτική της σοβαρότητας του ζητήματος των ασυνόδευτων παιδιών είναι και η 12^η από τις πρόσφατα δημοσιευμένες Καταληκτικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων,⁶² μετά από την εξέταση της Έκθεσης της Ελλάδας: η Επιτροπή, αφού εκφράζει την ανησυχία της για τις αναφερθείσες περιπτώσεις κακομεταχείρισης αιτούντων άσυλο και παράνομων μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων και ασυνόδευτων παιδιών, συνιστά στην Ελλάδα να λάβει πιο αποτελεσματικά μέτρα για την ανθρώπινη μεταχείριση και για τη μείωση του χρόνου κράτησης των αιτούντων άσυλο, και ειδικά των παιδιών. Αλλά και η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στις Καταληκτικές της Παρατηρήσεις το 2002 για την Αρχική Έκθεση της

⁶¹ Βλ. Human Rights Watch, *Left to Survive: Systematic Failure to Protect Unaccompanied Migrant Children in Greece* (New York, 2008), <<http://www.hrw.org/en/node/81343/section/4>>. Επίσης, βλ. Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα, *Μελέτη σχετικά με την αντιμετώπιση από την Πολιτεία των αλλοδαπών ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο στην Ελλάδα* (Απρίλιος 2008), <<http://www.mfhr.gr/categories.asp?ln=0&id=46>>.

⁶² Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Concluding Observations: Greece*, CERD/C/GRC/CO/19 (28.08.2009). Βλ. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί της Έκθεσης του Υπουργείου Εξωτερικών για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων», *Έκθεση 2007*, σελ. 177 επ.

Ελλάδας,⁶³ διατυπώνει σειρά συστάσεων για το ζήτημα της μεταχείρισης των ασυνόδευτων ανηλίκων και το όλο σύστημα παροχής ασύλου στην Ελλάδα.

Αναφορικά με τις πληροφορίες του Σχεδίου Έκθεσης για την εφαρμογή του ΠΔ 220/2007, και ειδικότερα για τα σχετικά με τον ορισμό Επιτρόπου για τα ασυνόδευτα παιδιά, τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή της η ΕΕΔΑ μαρτυρούν σημαντικές δυσκολίες στην πράξη. Αυτές οφείλονται, κυρίως, στο γεγονός ότι ο αριθμός των παιδιών που αναλαμβάνει ο κάθε Επίτροπος είναι τόσο μεγάλος (περίπου 20 παιδιά) που ακυρώνουν εκ προοιμίου την δυνατότητα άσκησης ουσιαστικής επιτροπείας. Ο Επίτροπος σπάνια συνοδεύει τα παιδιά στη συνέντευξη για την εξέταση του αιτήματος ασύλου, είτε γιατί αυτή λαμβάνει χώρα μακριά από τον τόπο διαμονής του Επιτρόπου, είτε γιατί δεν του το επιτρέπει η μόνιμή του εργασία.

Η ΕΕΔΑ κρίνει σκόπιμο να υπενθυμίσει το μεγάλο αριθμό αποφάσεων (πάνω από είκοσι)⁶⁴ που έχει λάβει και που σχετίζονται με το πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων των μεταναστών και προσφύγων.

Στο Σχέδιο Έκθεσης εκφράζεται η ανησυχία των ελληνικών αρχών για τις ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης των παράνομα εισερχομένων στην χώρα αλλοδαπών. Ευκταίο θα ήταν αυτό το ίδιο πνεύμα να αποτυπωνόταν και στην περιγραφή άλλων προκλήσεων που αντιμετωπίζει η χώρα στην εφαρμογή της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων.

Στα αριθμητικά στοιχεία περί ασύλου που περιλαμβάνει το Σχέδιο Έκθεσης, αναφέρεται ότι δεν υπάρχουν στατιστικά δεδομένα για τους αιτούντες άσυλο που είναι θύματα βασανιστηρίων. Σχετικά με αυτό, η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει πως ο εξειδικευμένος, μέχρι τώρα, φορέας για την ταυτοποίηση και θεραπευτική προσέγγιση των θυμάτων βασανιστηρίων, δηλαδή το Ιατρικό Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων ανέστειλε το 2009 επ' αόριστον την λειτουργία του λόγω έλλειψης χρηματοδότησης που δεν του επιτρέπει να λειτουργήσει στοιχειωδώς ο απαραίτητος πυρήνας στελεχικού του δυναμικού.

⁶³ Committee on the Rights of the Child, *Consideration of Reports Submitted by States Parties under Article 44 of the Convention, Concluding Observations: Greece*, CRC/C/15/Add.170 (02.04.2002).

⁶⁴ Βλ. ιστοσελίδα ΕΕΔΑ, στην θεματική των ποφάσεων: Πρόσφυγες-Μετανάστες.

Στο Σχέδιο Έκθεσης υπάρχει εκτενής αναφορά στις δράσεις, υπηρεσίες, εκπαίδευση, καλές πρακτικές, συνεργασίες της Αστυνομίας σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Χρήσιμη είναι η αναφορά στις πρωτοβουλίες αυτές, στις στρατηγικές και τα Σχέδια Δράσης. Είναι γεγονός ότι στον τομέα της δίωξης έχουν γίνει σημαντικά βήματα προόδου. Παραμένουν όμως κάποια ζητήματα που επιδέχονται βελτιώσεις και τα οποία έχουν εκτενώς αναπτυχθεί στην προαναφερθείσα απόφαση της ΕΕΔΑ για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων του 2007, στην οποία και παραπέμπουμε. Αφορούν, συνοπτικά, τη βελτίωση των επαρχιακών ομάδων anti-trafficking, την άμεση ενημέρωση των τελευταίων και των εισαγγελικών αρχών όταν υπάρχουν υποψίες ότι κρατούμενος υπό απέλαση αλλοδαπός είναι θύμα σωματεμπορίας, ώστε να κινηθούν οι διαδικασίες αναστολής της απέλασης, την εκπαίδευση των αστυνομικών, δικαστών και εισαγγελέων με τη μορφή διαδραστικών σεμιναρίων με μικρό αριθμό συμμετεχόντων, προσομοιώσεων κλπ, κατά το πρότυπο του προγράμματος ΑΓΙΣ και ΙΛΑΕΙΡΑ, και την προσεκτική διερεύνηση υπονοιών για ανάμειξη αστυνομικών σε κυκλώματα διακίνησης.

Αναφορικά με την παιδική πορνογραφία και την ενδοοικογενειακή βία, το Σχέδιο Έκθεσης επαναλαμβάνει τις νομοθετικές προβλέψεις που αναφέρονται στο κομμάτι που έχει συνταχθεί από το Υπουργείο Δικαιοσύνης και παραθέτει πληροφορίες για διάφορες δράσεις εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης (διαταγές, εγκυκλίους, φυλλάδια, εγχειρίδια, σεμινάρια, κλπ) στο πλαίσιο της ΕΛ.ΑΣ, που αποσκοπούν στην ενίσχυση της αντιμετώπισης των φαινομένων αυτών. Όπως σημειώθηκε και στην αρχή, ευχερέστερη θα ήταν η παράθεση συνολικών απαντήσεων (από όλους τους φορείς) στο κάθε θέμα που εγείρει η ΕκΒ.

Ανακεφαλαιώνοντας τις προτάσεις της επί του σχεδίου Έκθεσης:

1) Η ΕΕΔΑ παρατηρεί την αξιόλογη προσπάθεια που έχει καταβληθεί ώστε να απαντηθούν τα ερωτήματα της ΕκΒ με έναν εμπειριστατωμένο τρόπο, όπως και τις σημαντικές βελτιώσεις ως προς την

παράθεση τόσο ποιοτικών, ποσοτικών και στατιστικών στοιχείων και πληροφοριών σε σύγκριση με προηγούμενες ελληνικές εκθέσεις στο ίδιο όργανο παρακολούθησης, όσο και σε άλλα.

2) Εκτιμά πως θα ήταν προτιμότερο να διατυπώνονται οι απαντήσεις κατά εγχειρόμενο ζήτημα από την πλευρά και των δύο εμπλεκόμενων Υπουργείων, ακολουθώντας την σειρά του καταλόγου ζητημάτων, αντί του πλήρους διαχωρισμού τους.

3) Επαναλαμβάνει τη σύσταση ότι η Έκθεση της Ελλάδας για την εφαρμογή της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων θα πρέπει να εκθέσει και να εξηγήσει τη διάσταση μεταξύ νομοθεσίας και πράξης, όπως εξάλλου, τα διεθνή όργανα ελέγχου, μεταξύ των οποίων και η ΕκΒ, έχουν επανειλημμένα ζητήσει.

4) Για τα ειδικότερα σημεία, παραπέμπει στα ανωτέρω σχόλιά της για τη συμπλήρωση των ελληνικών απαντήσεων στα ερωτήματα της ΕκΒ.

5) Τέλος, η ΕΕΔΑ επιθυμεί, με την ευκαιρία της κατάθεσης της ελληνικής Έκθεσης ενώπιον του συγκεκριμένου οργάνου, να κλείσει τις παρατηρήσεις της υπενθυμίζοντας τη σημασία που αποδίδει στην προτεινόμενη κύρωση του *Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων*, η εφαρμογή του οποίου θα υποχρέωνε τη χώρα να συμμορφωθεί στο σύνολο των παρατηρήσεων της ΕκΒ και των άλλων, σχετικών με την προστασία από τα βασανιστήρια και την κακομεταχείριση, διεθνών οργάνων.

Αθήνα, 18.02.2010